

Април 1998.

СТУДИЈА О КЊИЗИ О ЈОВУ (Antonija Zaradija-Kiš. **Knjiga o Jobu u hrvatskoglagoljskoj književnosti**, Znanstvena biblioteka Hrvatskog filološkog društva 28, Matica hrvatska, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb 1997, 198 стр., илустр.)

Пре извесног времена добио сам ову интересантну књигу од ауторице, сараднице Старославенског завода у Загребу, у којој разматра проблем старозаветне приче о Јову у хрватској глагољској књижевности, тј. у хрватским глагољским бревијарима.

Старозаветна прича о праведном Јову један је од малобројних мотива који је преузет у хришћанству у књижевности и уметности. И у словенским преводима праведни Јов се појављује као мотив. Тако га налазимо, с једне стране, у западној цркви у бревијарима, те, с друге, у источној у паримејницима.

Своја истраживања приче о праведном Јову у бревијарима писаним глагољницом ауторица је представила на свеобухватан начин. У првом поглављу *Повијесни осврт̄и на мудросну књижевност̄и* (стр. 9–17) ауторица разматра три питања везана за овај књижевни тип. Мотив „праведног патника“ налазимо у многим легендама како Истока тако и Запада, што ауторица лепо наводи на основу података које налази у богатој литератури на страним језицима, на основу чега се може закључити да је сам мотив ван оквира теме детаљно разрађен. Тако дознајемо да је овај мотив „праведног патника“ био познат још у Индији, па у сумерској књижевности (VI–IV тисућлеће пре Христа), вавилонском псалму, староегипатским записима, што ауторица компетентно упоређује са старозаветном Књигом о Јову, наводећи у преводу делове тих остварења, упоређујући их међусобно. Таква „мудросна књижевност“, коју чине ланчано повезана предања, каже ауторица, прелази у традицију, чији се усмени облик записује и интензивно осећа у Старом завету и израелској „мудросној“ књижевности.

У другом поглављу *Књига о Јобу* (18–38) ауторица се осврће на време, место и ауторство, затим на њену композицију, даје анализу, поетику, њено место у канону и преводе ове старозаветне приче. Она није настала у једном тренутку и на једном месту „већ се основни проблем патника праведника разматрао и прије и после Јоба“. Неки библисти егзегете сматрају да би се настанак могао сместити на почетак V века пре Христа, док други на крај VI века. Прави аутор није познат, а могао би бити неки песник — мудрац који је живео негде у предњој Азији у почетку изгнанства и вероватно је познавао „више језика и књижевности разних народа од Египта до Бабилона“. Што се композиције тиче, старозаветна књига о Јову показује да њена органска повезаност „израста на древној основи коју је аутор–песник успио обогатити новим елементима“. Анализа *Књиге о Јову* показује да се састоји из два дела: а) прозни део (пролог и епилог) и б) поетски део. Прозни део, каже ауторица, представља одјек традиционалистичког проблема људског постојања, док централни, поетски део чини „Јобова јадиковка и обрана“. Она детаљно анализира структуру оба ова дела, поткрепљујући своје закључке и судове најновијом страном литературом о овом проблему. Аутор „*Књиге о Јову* може се сврстати међу највјештије писце СЗ, чија се стваралачка умјетност одликује живошћу, снагом и елеганцијом, ширином, али исто тако и изванредном сажеташћу“. Што се тиче њеног места у канону, оно је различито у грчком и латинском преводу. Грчки следи јеврејски (између Јеремије и Руте), док службени латински наставља традицију Вуглате и заузима прво место међу поетским књигама. Најстарији превод *Књиге о Јову* свакако је грчки — Септуагинта (Седамдесеторица) — око III века пре Христа, који је послужио светом Јерониму као предлог за његов ревидирани превод на латински језик крајем IV века после Христа, а назива се Вулгата. Он је повратио „око 800 стихова изгубљених тијekom столећа немаром преписивача (...)“. Касније следе коптски, калдејски, сиријски, етиопски, готски, јерменски, арапски, те у IX веку и словенски Ћирила и Методија. Ауторица скреће позорност на то да би било изузетно важно за словенску филологију детаљније истраживање односа јеронимског латинског превода с ћирилометодијевским старословенским, будући да се тиме до данас нико темељитије није позабавио, већ само односом грчког и старословенског превода *Књиге о Јову*.

У поглављу *Књига о Јову у хрвајскоглагољским брeвијарима* (41–81) ауторица прелази на прави терен свога истраживања. Истиче да већина глагољских брeвијара нема у целини текст *Књиге о Јову*,

већ само неколико првих глава. Цели превод Књиге о Јову, укупно 42 главе, налази се само у Ватиканском V (из 1379) и Московском бевијару (из 1442). Ауторица даје попис свих бевијара који имају читања из Књиге о Јову, укупно 32 бевијара, са свим релевантним подацима о њима, али као корпус за своје истраживање узима 12 глагољских бевијара, који припадају периоду од 14. до 15. века, који се наслањају на Вулгату. За основни текст своје студије узима Московски бевијар, који, као што смо истакли, садржи целовит текст Књиге о Јову, а и због тога што је мање познат научној јавности. Упоређујући Књигу о Јову у једино два позната целовита текста у хрватским глагољским бевијарима, ауторица је дошла до закључка да Књига о Јову у Московском бевијару представља препис из Ватиканског V бевијара. Писао га је неки поп Павао. Не зна се где је писан, али на основу језичке анализе ауторица сматра да је писан у истом крају у којем је писан и Ватикан V (у Трибиховићима у Лици), тј. негде у Лици. Одатле је пренет у Врбник, што се види из записа у њему из 1483. и 1533. године, од 1627. је у Риму, а од 1863. је у Русији, у Москви (купио га Севастјанов у Риму). Научној јавности је познат од 1864. године, када га је открио В. Јагић, о чему је писао у свом извештају у Књижевнику 1865. године (стр. 143–147). У овом поглављу ауторица даље пише о графији, морфологији, лексици Московског бевијара, правећи паралеле са другим бевијарима, на основу чега закључује да је по језичким особинама најближи бевијару Ватикан V. Исто тако, анализирајући и упоређујући језичке особине Књиге о Јову у хрватскоглагољским бевијарима, ауторица се осврће и на преводе Књиге о Јову, о стилу и преводу, да би истакла да су позната два предлошка: грчки (Септуагинта) и латински (Вулгата). На Вулгату се наслања и Московски, у коме се „види ропско прилагођавање Вулгати“, нарочито у синтакси.

Иза овога ауторица даје у латиничкој транслитерацији издање Књиге о Јову из Московског бевијара (85–166), и то по свим принципима критичкога издања текста. У критичком апарату даје фонетско–морфолошко–лексичке варијанте Књиге о Јову из осталих 11 бевијара који су узети за поређење. Ауторица истиче неколико разлога због чега је узела текст Књиге о Јову из Московског бевијара: овај бевијар садржи интегрални текст, непознат је јавности, те није скоро уопште проучен, што није случај са другим бевијарима, те овакво парцијално његово представљање може подстаћи на комплетно његово филолошко проучавање.

Иза издања текста Књиге о Јову из Московског бевијара следи поглавље *Хрвајскоцрвенославенски њријеводи с грчкога (LXX) (LXX*

= Септуагинта, прим. моја) (169–191), у којем ауторица даје анализу граfiје, морфологије и лексике Књиге о Јову из седам хрватскоглагољских брeвијара 14–15. века, чији је предложаk била Септуагинта. Она закључује да ови текстови показују већу арханчност, а анализирајући њихов превод закључује да хрватскоглагољски текстови показују верност старословенском преводу с грчког језика. На крају овог одељка ауторица даје латинички транслитерисан текст Књиге о Јову из Врбичког брeвијара I (с краја XIII и почетка XIV века), дајући у апарату граfiјске, морфолошке и лексичке разлике из осталих шест брeвијара, да би закључила да разноврсни стилски елементи у преводу показују „одржавање библијског стила (...) чување разних синтаксичких и семантичких конструкција библијског језика (...)“.

У посебном поглављу ауторица се осврће и на Књигу о Јову у ћирилским паримејницима: *О Јову у ћирилским паримејницима* (193–207). Књига о Јову у паримејницима је делимично сачувана. Од ње су узети само извесни делови. Будући да се читала у дане страсне недеље, садржи делове који говоре о посту, молитви, смерности и покори. Књига о Јову налази се само у два сачувана српска паримејника: Хиландарском из 13. века и Дечанском из 13–14. века. Иначе, и у осталим редакцијама мало је сачуваних паримејника који имају читања из Књиге о Јову. За најстарији се сматра јужнословенски Григоровичев паримејник из 13. века. Од источнословенских је најзначајнији Захарински паримејник из 1271. године, чији текст ауторица доноси у латиничкој транслитерацији, упоређујући у критичком апарату морфолошке и лексичке разлике са два хрватскоглагољска текста из Врбичког брeвијара I (13/14 век) и Омишаљског брeвијара (1396), најзначајнијих представника групе преведене са Септуагинте. На основу тих упоређења ауторица каже да су текстови приближно једнаки и да сва истраживања иду у прилог томе да су паримејници имали као предложаk старији глагољски текст, односно „глагољску праматицу ћирилометодскога поријекла“.

На крају је поглавље *Антирoлошко-културoлошки феномен св. Јова* (208–226), у којем ауторица расправља о распрострањености култа овог старозаветног свеца у западним хришћанским земљама, који се узимао као заштитник од разних болести, па и сифилиса (у Француској). Култ св. Јова огледа се у уметности и књижевности. У уметности је приказиван на различите начине, у минијатурама разних рукописа, затим у кипарству сл., што се у овој књизи лепо разлиже. Од јужнословенских земаља овај култ је био нарочито развијен у Словенији. У словенској средњовековној књижевности апокрифна прича о Јову забележена је само у три српска ћирилска рукописа.

У *Поговору* (227–229) ауторица у пет тачака образлаже свој поступак и своје закључке до којих је дошла, презентирајући и на овај начин своја истраживања о Књизи о Јову.

На крају, у прилозима, ауторица доноси изводе из два писма писана у Задру 18. и 26. IX 1627. године, а које је послао задарски надбискуп Октавијан Гарзадоро Конгрегацији за ширење вере, у којима је реч о мисалима и бревијарима писаним глагољницом које је послао у Рим, међу којима су били и бревијари Ватикански V и Московски (Прилози 1–2). Прилози 2–7 су фотографије уметничких представа св. Јоба на Западу. У самој књизи се налазе и факсимили неких глагољских бревијара.

Књига о Јобу у хрватскоглагољској књижевности Антоније Зарадије-Киш прва је, колико ми је познато, овакве врсте у словенској филологији. Њена истраживања на овом пољу су веома научно утемељена, нису уско постављена, и представљаће узор и подстицај за слична проучавања других сличних мотива како у хрватскоглагољској књижевности, тако и у словенској средњовековној књижевности уопште. Рецимо још на крају и то да су ову књигу за штампу препоручили Едуард Херцигоња и Јосип Братулић, два имена свима добро знана у словенској филологији.

Београд

Никола Родић